

PROFESSIONALISEREN VAN LERAREN: INFORMEEL, AUTONOOM EN PRAKTIJKGERICHT

Leraren leren het best van elkaar, op een informele manier, als er onderling vertrouwen is. Dat zegt Maarten de Laat. Wat Andy Hargreaves en Michael Fullan verwoorden als 'sociaal kapitaal' wordt in Heerlen uitgevoerd onder de naam 'netwerklernen'. In dit artikel verkennen we hoe leraren vanuit die gedachte op een inspirerende manier aan hun eigen professionalisering kunnen werken.

Nico Eigenhuis

Het slagen van de ontwikkeling naar passend onderwijs hangt grotendeels af van de mate waarin leraren kans zien om speciale aandacht te geven aan de verschillen tussen kinderen. Passend onderwijs draait dus om het leren van kinderen én hun leraren. De leraar zal onderwijs moeten leren geven dat essentieel is voor sommige -en tegelijkertijd goed is voor alle- kinderen. Het draait om 'de kwaliteit van de leraar' en vooral om de vraag of die kwaliteit ook resulteert in het gewenste effect in het leren van de kinderen. Het klinkt zo logisch: Alleen een goede leraar kan passend onderwijs geven aan de verschillende kinderen die

zij in haar klas heeft. Dat is wat we steeds horen. Het blijkt uit onderzoek (publicaties van het Welten-instituut en 'Leren zichtbaar maken', van John Hattie), we horen het regelmatig van onze staatssecretaris, en ook schoolbestuurders zijn ervan overtuigd. Wie kan er ook tegen zijn? Toch is het niet eenvoudig om op een goede manier leraren in staat te stellen om hun kwaliteit te verbeteren. Vaak wordt het gezocht in de veronderstelde kwaliteit van de opleiding: iedere leraar een mastertitel of toch in ieder geval een geaccrediteerde post-HBO-opleiding. Dat zou de kwaliteit van onze leraren moeten vergroten.

Peuters en professionals

Anna (1 jaar en 11 maanden) trekt tijdens haar verblijf bij de kinderopvang de hele dag op met kinderen die ofwel iets jonger ofwel iets ouder zijn, 'vecht' regelmatig om de macht, rijdt met karren rond, bouwt met blokken, maakt puzzels, doet een dutje en bij thuiskomst gaat het leren ongedwongen en direct voort. Ze zoekt haar boek met liedjes op en wil samen zingen over de kabouter, een paddenstoel en 'Jan Huijgen in de ton'. Ze leert op haar eigen manier, onvermoeibaar, voortdurend initiatiefnemend en zeer betrokken. Het leren van een peuter. Dat lijkt veel op hoe Maarten de Laat over professionaliseren van leraren denkt: dat zou informeel, autonoom en praktijkgericht moeten zijn.

Ironisch eigenlijk, dat in deze tijd van opbrengstgerichtheid vooral gekeken wordt naar het aanbod (de geaccrediteerde opleidingen en het diploma) en veel minder naar het resultaat (de kwaliteit van het leren van de leraar en de kwaliteit van het werken met de kinderen). En ernstiger nog: vragen we de leraren wel eens hoe zij het best leren of hoe zij het liefst zouden leren om een betere leraar te worden? Mogelijk zijn er al initiatieven van leraren die samen hun problemen uitwisselen, bespreken en aanpakken. Een praktijknabije manier van leren. Op een informele manier...

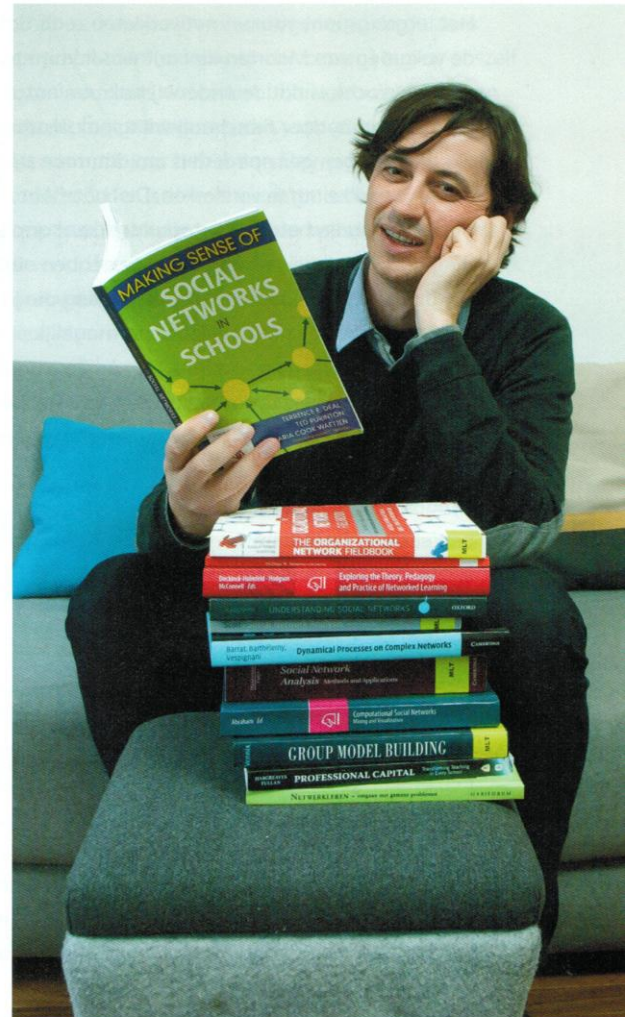
70% van professionalisering verloopt informeel

Maarten de Laat: "Professionalisering, leren om beter te worden in je vak is meestentijds ad hoc, informeel, niet geïnstitutionaliseerd en heel belangrijk". In die zin is het vergelijkbaar met het leren van Anna.

Dat informele leren vindt voortdurend plaats en is niet altijd even effectief. Een leerkracht vertelde mij dat zij en vier andere collega's sinds het begin van dit jaar een combinatiegroep hebben en ze er eigenlijk niet met elkaar over gesproken hadden. Iedereen probeerde de situatie op zijn eigen manier vorm te geven en problemen zo goed en zo kwaad als het ging zelf op te lossen. Heel informeel, maar niet bepaald effectief. De Laat: "Het van- en met elkaar leren door leraren vindt niet vanzelf plaats. Het zal in de school moeten worden uitgelokt en gestimuleerd. Daarvoor is een cultuur van vertrouwen en autonomie nodig. Vertrouwen dat als leraren de ruimte krijgen ze ook graag hun kennis en vaardigheden willen vergroten. Dat vertrouwen past niet in een cultuur van plannen, registreren en controleren. In zo'n cultuur lijkt het meer op 'gestold wantrouwen' dan op vertrouwen op deskundigheid en de wens om een goede leraar te zijn."

Voor leren is ruimte en autonomie nodig

De Laat: "In een cultuur van vertrouwen kan gewerkt worden aan het leren van de leraar. Een leraar kan zich professionaliseren en kennis verzamelen in een cursus, of in uitwisseling met een collega uit de eigen school of uit een andere school'. Dat laatste antwoord is het

meest natuurlijk en het dichtst bij de praktijk. Zo ontstaat er een netwerk met die collega's die bij dezelfde zorg betrokken zijn. Op die manier kan kennis gaan stromen en komt er ruimte om mogelijkheden te zien om kinderen passend onderwijs te bieden. Het leren dat op deze wijze ontstaat is informeel, waarbij de betrokkenen autonomie voelen om de dingen te doen die een bijdrage leveren aan hun dagelijkse werk. In dat proces kunnen indien nodig ook specifieke deskundigen van buiten de school worden geconsulteerd." Dat kan rond passend onderwijs bijvoorbeeld door middel van handelingsgericht arrangeren. Het informele leren wordt zo 'netwerklernen'.

De autonome professional trekt er op uit

Het uitgangspunt van het netwerkleren zoals dat door de vakgroep van Maarten de Laat wordt vormgegeven en onderzocht, is dat de onderwijsvakman autonoom professional is, door de schoolleiding ook als zodanig wordt gezien en geïnspireerd is om daarmee zijn eigen ontwikkeling te versterken. De Laat: "Autonoom professional zijn betekent 'eropuit trekken' om de dingen te leren die je nodig denkt te hebben om je vak goed te kunnen uitvoeren. Bij iedere vraag die je jezelf stelt ga je op zoek naar een zo goed mogelijk passend netwerk dat je leerwinst oplevert. Je probeert relevante kennis op het spoor te komen en met de betrokkenen oplossingen te vinden voor problemen en vragen.

Deze netwerken zijn dynamisch en niet steeds hetzelfde. Er komen en verdwijnen mensen. Daarbij neemt ieder de verantwoordelijkheid voor de groei van de kennis van het netwerk.

Dergelijke netwerken vormen een prachtige bron voor beginnende leerkrachten.

Doordat de thema's waaraan in het netwerk wordt gewerkt zichtbaar zijn kunnen ze zo aanhaken." De schoolleiding doet er volgens De Laat in deze ontwikkeling goed aan om:

- het leren in zo'n netwerk uit te lokken en te stimuleren;
- de resultaten die leraren hebben gerealiseerd door deelname aan een netwerk voor te leggen aan de andere teamleden. Zo kan de deskundigheid van het team als geheel ook groeien.

Beter een expert inhuren?

De Laat: "Soms vragen leraren in een netwerk zich af 'Hoe weten we of we het goed doen? Ik hoor het liever van een expert!'. Blijkbaar zijn ze heel gevoelig voor een 'expertgeleide-cultuur'. Zo'n cultuur oogt aantrekkelijk omdat je dan zelf niet meer zou hoeven bedenken wat goed is voor je leerlingen. Dit doet

denken aan de methodehandleidingen waarin de grappen die je kunt maken al staan voorgedrukt. Als leerkrachten meer ruimte krijgen, kunnen ze behoefte krijgen om te horen of ze het goed doen. Daarop zijn volgens De Laat bijvoorbeeld de volgende antwoorden mogelijk:

- Je doet het nooit alleen.
- Je bent met elkaar verantwoordelijk.
- Je kunt een expert bellen wanneer je dat nodig acht.

Als leren zichtbaar is lukt dat nieuw leren uit

Als leren door leraren zichtbaar is, wordt gevoeld door de schoolleiding en de resultaten van dat leren worden

gedeeld, dan is de kans groot dat anderen daardoor 'worden aangestoken'.

Voor het zichtbaar maken van dit leren heeft de vakgroep van Maarten de Laat een app ontwikkeld. Deze is te downloaden in de appstore op je smartphone onder "toolkitnetwerklere". Weblink: portal.rdmco.nl/toolkit/app/index.jsp

"AUTONOOM PROFESSIONAL ZIJN BETEKENT 'EROPUIT TREKKEN' OM DE DINGEN TE LEREN DIE JE NODIG DENKT TE HEBBEN"

De Laat: "In de praktijk is al gebleken dat het informele leren zeer inspirerend kan zijn voor betrokkenen. Er ontstaan steeds meer initiatieven en mensen laten zich niet beperken door tijd en ruimte. Op elk moment kan contact worden gezocht met collega's binnen de eigen school of daarbuiten. Het is dus belangrijk en tegelijk ook een teken van waardering dat het informele leren zichtbaar wordt gemaakt."

Niet vrijblijvend

De Laat: "Het zichtbaar maken van deze wijze van professionaliseren, een vorm van 'netwerklere', laat ook zien dat het leren op deze manier niet vrijblijvend is. Wel informeel, niet vrijblijvend. De leraren hebben bijvoorbeeld een verantwoordelijkheid om regelmatig hun leerresultaten te presenteren zodat ook anderen ervan kunnen leren en erdoor geïnspireerd kunnen

worden. Het is een belangrijke taak van de schoolleider om het leren van leraren zichtbaar te maken. Dat geldt zowel voor het leren als voor de resultaten en successen die ermee behaald worden. Je kunt het faciliteren van deze wijze van professionaliseren vergelijken met de sponsoring van een sportploeg: de schoolleider is de sponsor die zich niet bemoeit met de aanpak, maar wel regelmatig wil zien dat er resultaten worden behaald, op een moreel verantwoorde wijze. Op deze wijze leren-mogelijk-maken past niet goed bij een cultuur van 'team- en bouwvergaderingen die al voor het hele jaar volgepland zijn', maar meer bij een cultuur waarin op vooraf geplande momenten de resultaten van het leren worden getoond, uitgewisseld en geborgd."

Verantwoordelijkheid

De Laat: "Professionalisering in de vorm van netwerklernen, zoals hier geschetst, betekent dat je verantwoordelijk bent voor het geleverde werk en dat is niet altijd

vanzelfsprekend een cultuurkenmerk in het onderwijs". In het onderwijs zijn we vaak geneigd de oorzaak van problemen (en ook van successen) buiten onszelf te zoeken. Zoals de leerkracht, die mooie resultaten behaalt met haar groep, dat verklaart door te zeggen "Ja, maar dit jaar heb ik een kleine groep van maar 17 kinderen". Het is zo veel vruchtbaarder om te kijken naar de aanpak die tot het succes heeft geleid. Het is gewenst dat we in het onderwijs ons verantwoordelijk gaan voelen voor goede en ook voor minder goede resultaten. Als dat lukt is de kans groter dat het persoonlijk leren zal worden opgepakt. De Laat: "De schoolleiding heeft de verantwoordelijkheid om dat persoonlijk leren mogelijk te maken door ruimte voor

autonoom handelen te bieden, interesse te tonen voor de resultaten die in het netwerklernen worden gehaald, die resultaten met de collega's te delen en te borgen voor de gehele organisatie".

"EEN GOEDE SCHOOLLEIDER IS PRIMAIR GEÏNTERESSEERD IN LEREN EN PAS DAARNA IN RESULTATEN"

"GEEF LERAREN BINNEN DE FORMELE ORGANISATIE DE RUIMTE OM INFORMEEL EN AUTONOOM TE LEREN"

Maarten de Laat

Maarten de Laat is hoogleraar bij het Welten-instituut, onderzoekcentrum voor leren, doceren en technologie, van de Open Universiteit in Heerlen en momenteel Visiting Professor aan de Universiteit van Zuid-Australië. Het Welten-instituut is gespecialiseerd in het leren van leraren.

